

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1935 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om åtgärder för en rättvisare beräkning av mindre jordbrukares premier till riksförsäkringsanstalten.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 62, har herr *Johanson, Karl Emil*, hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av utredning i syfte att få till stånd en rättvisare beräkning för mindre jordbrukares premier till riksförsäkringsanstalten.

Till grund för sin hemställan anför motionären i huvudsak följande:

Genom lagen om den obligatoriska olycksfallsförsäkringen hade riksförsäkringsanstalten erhållit en synnerligt grannlaga uppgift i fråga om upprättandet av arbetsgivarförteckningar över alla mindre arbetsgivare på landsbygden och påförandet av skäligen försäkringsavgifter. Det vore uppenbart, att häradskrivarna ej kunde känna förhållandena och att mantalsombudens uppgifter ej alltid kunde vara fullt tillförlitliga. Även med största noggrannhet och omsorg kunde många felaktigheter insmyga sig angående antal anställda arbetare och tillfälliga arbeten. Detta vore dock svårigheter som kanske ej¹ kunde helt övervinnas. Däremot torde rättelse kunna åstadkommas ifråga om anstaltens påförande av försäkringsavgifterna. Då för de mindre arbetsgivare ej förekomme deklaration beräknade anstalten själv de avlöningsbelopp, som lades till grund för de årliga avgifterna. En jämförelse mellan jordbrukets verkliga avlöningar och riksförsäkringsanstaltens beräkningar visade, att dessa mindre jordbrukare påfördes försäkringsavgift på avsevärt högre lönebelopp än som ofta i verkligheten förekomme. De större jordbrukarne — som deklarerar och i allmänhet hava de högst avlönade arbetarna — erlade ofta lägre avgifter per arbetare och år, men om en olycka inträffade, beräknades likväl ej sjukpenning och eventuell livränta efter de erlagda premiernas storlek utan efter vederbörande arbetares inkomster. De största felaktigheterna uppstode dock därigenom att premierna för alla hos mindre arbetsgivare anställda jordbruksarbetare beräknades lika, oavsett om dessa arbetare vore fullgoda eller ej. Många småbrukare, som ej hade tillräckligt arbete för en fullgod arbetare och ej heller inkomster till dennes högre avlöning, anställde en ung ovan arbetare för en ringa

¹ Ordet "ej", som i det tryckta exemplaret av motionen utelämnats, återfinnes i det till utskottet överlämnade original exemplet av motionen.

lön och ett mången gång enkelt vivre, men när premien för olycksfallsförsäkringen skulle erläggas, vore den lika hög som för fullgod arbetare, vilket innebure att en orättvis börda pålades den minst bärkraftige. Det vore uppenbart, att förhandenvarande förhållanden vore otillfredsställande och att åtgärder borde vidtagas för åstadkommande av en mera rättvis beräkning av jordbruksarbetarnes löneförmåner och därmed följande premier för olycksfallsförsäkringen. Därvid borde ock tagas i beaktande, huruvida hos mindre jordbrukare anställda arbetare ej borde klassificeras efter löneförhållande.

I anledning av motionen har utskottet hemställt om yttrande från *riksförsäkringsanstalten*, som därvid i huvudsak anfört följande:

”Lagen om försäkring för olycksfall i arbete stadgar icke någon skyldighet för arbetsgivare att utan anmaning göra anmälan om försäkringspliktig verksamhet eller avlämna sådana uppgifter, som erfordras för bestämmande av försäkringsavgifterna. Riksförsäkringsanstalten är i stället hänvisad att för sin försäkringsverksamhet utnyttja de uppgifter om arbetsgivare och av dem anställd arbetskraft, som årligen inhämtas i samband med mantalsskrivningen och jämlikt föreskrift i § 8 mom. 1 mantalsskrivningsförrordningen bliva antecknade i mantalsslängderna. Nämda föreskrift har för övrigt tillkommit just för ifrågavarande ändamål. Vad beträffar landsbygden, där ju som regel skriftliga mantalsuppgifter icke förekomma, måste givetvis även angående de här ifrågavarande förhållandena upplysningar inhämtas av de vid mantalsskrivningsförrättningarna närvarande kommunalombuden.

På grundval av de sålunda i mantalsslängderna införda uppgifterna om arbetsgivare och av dem sysselsatt arbetskraft upprättas av anstaltens mantalsombud (mantalsskrivningsförrättarna) de i motionen omnämnda arbetsgivarförteckningarna. I dessa angivas för varje arbetsgivare, hos vilken i regel under året äro anställda högst fyra tjänare eller andra arbetare, antalet helårsarbetare ävensom den sammanlagda beräknade arbetstiden för övriga arbetare, varvid särskilda uppgifter lämnas för varje slag av rörelse eller verksamhet, som av samma arbetsgivare utövas. Dessa uppgifter läggas därefter av anstalten till grund för debitering av försäkringsavgifter för i anstalten försäkrade s. k. mindre arbetsgivare (d. v. s. sådana, vilka sysselsätta mindre arbetarantal under hela året än fem). Försäkringsavgifterna för dessa arbetsgivare uttagas i samband med kronouppbörden. Antalet efter senaste mantalsskrivning i förteckningarna upptagna mindre arbetsgivare uppgår till omkring 560,000, varav omkring 535,000 med försäkring i riksförsäkringsanstalten.

För ifrågavarande avgifters påförande har riksförsäkringsanstalten utarbetat en tariff, i vilken för olika förekommande yrken anges det premiebelopp, som skall påföras för varje under helt år sysselsatt arbetare. Till grund för bestämmandet av detta premiebelopp ligger en med hänsyn till yrket bestämd premiesats och ett likaledes med hänsyn till yrket antaget avlöningsbelopp, vilket — särskilt för män och särskilt för kvinnor — beräknats såsom genomsnittsvärde för olika slag av inom yrket använda arbetare. Härvid göres även åtskillnad på städer, köpingar och municipalsamhällen samt landsbygden i övrigt. Vad särskilt jordbruket beträffar, sker beräkningen i anslutning till bestämmelserna i gällande kollektivavtal.

Därest en arbetsgivare anser, att i arbetsgivarförteckningen avgift blivit

honom obehörigen eller oriktigt påförd, äger han jämlikt § 6 förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete för erhållande av rättelse göra anmälan hos riksförsäkringsanstalten inom ett år efter det avgiften senast bort hava erlagts. I sådana fall plägar anstalten infordra uppgift om de faktiska avlöningsbelopp, som arbetsgivaren utgivit till hos honom anställda arbetare, varefter avgiften med ledning härav regleras och vad som kan hava blivit för mycket erlagt, återbetalas.

Med det sålunda tillämpade systemet för erforderliga uppgifters införskaffande och försäkringsavgifternas beräknande synes det erbjuda stora svårigheter att helt undvika en viss ojämnhet i debiteringsresultatet, beroende dels på att de i samband med mantalsskrivningsförrättningarna inhämtade uppgifterna ej alltid kunna vara fullt tillförlitliga, dels på att avlöningsförhållandena av skilda anledningar kunna vara olika hos olika arbetsgivare.

Vad den förstnämnda anledningen beträffar är motionärens uttalande, att 'även om största noggrannhet och omsorg iakttages kunna många felaktigheter insmyga sig angående antal anställda arbetare och tillfälliga arbeten', otvivelaktigt riktigt. Att med en apparat av detta slag och ett material av sådana dimensioner helt undgå felaktigheter torde vara praktiskt omöjligt. Självfallet måste emellertid med ett dylikt system mycket bero på utformningen av dessamma och vad som därutinnan kan åtgöras för ernående av önskvärd precision och effektivitet. Riksförsäkringsanstalten har också oavslutligen ägnat och ägnar alltjämt mycken omsorg åt förbättring av metoderna för redovisningen i arbetsgivarförteckningarna och för att erhålla rättvisast möjliga resultat vid avgifternas påföring. Till belysande härav vill riksförsäkringsanstalten erinra om en nyligen genomförd, mycket betydelsefull omläggning av systemet i syfte att erhålla ett mera tillfredsställande resultat än som dessförinnan kunnat åstadkommas.

Tidigare tillämpades en sådan ordning att arbetsgivarförteckningarna för ett visst år upprättades i anslutning till den mantalsskrivning, som ägde rum under det närmast *föregående* året. De uppgifter, varå förteckningarna grundades, innebuo alltså egentligen endast förhandsantaganden om arbetsgivarförhållandena under det år, förteckningarna angåvos avse. I samma mån som de verkliga förhållandena emellertid icke kommo att motsvara dessa antaganden, blevo naturligtvis också de försäkringsavgifter, som debiterades i förteckningarna, felaktiga. För avhjälpan av denna brist i systemet visade det sig emellertid nödvändigt att företaga väsentliga omgestaltningar av riksförsäkringsanstaltens inre arbetsorganisation. Sedan verkställda undersökningar givit vid handen att dessa organisationsfrågor kunde lösas utan att fördenskull anstaltens förvaltningskostnader behöfve ökas, genomfördes — sedan viss författningsändring verkställdes — år 1934 sådan omläggning av ovanberörda system, att arbetsgivarförteckningarna för ett visst år upprättas i anslutning till den under *samma* år förrättade mantalsskrivningen. Härigenom kommer debiteringen av avgifterna att grundas på kända förhållanden under det år, avgifterna avse. I samband med omläggningen blev också den till mantalsombudens tjänst av anstalten utarbetade 'Handledningen för upprättande av arbetsgivarförteckningar' kompletterad och omarbetad. Denna handledning jämte vissa därmed sammanhängande cirkulär bifogas här i syfte att ytterligare belysa reformens innebörd och betydelse ävensom vad i övrigt från riksförsäkringsanstaltens sida åtgjorts i förevarande angelägenhet.

Ehuru helt visst icke heller det sålunda reformerade systemet kan beräknas fungera felritt, får det dock anses utgöra ett betydelsefullt steg i förbättrande riktning. Någon ytterligare omläggning av detsamma torde i allt fall icke böra ifrågakomma, förrän tillräckliga erfarenheter vunnits angående dess nuvarande bärighet.

Vad därefter beträffar frågan om åstadkommande av en redovisning i arbetsgivarförteckningarna av de faktiska avlöningsbeloppen för däri avsedda arbetare eller en klassificering av desamma efter löneförhållanden vill riksförsäkringsanstalten framhålla, att en sådan redovisning skulle kunna leda till en rättvisare premieberäkning endast om verkligen tillförlitliga uppgifter om löneförhållandena kunde väntas bli resultatet av redovisningen.

För att erhålla en redovisning i förteckningarna av de verkliga lönebeloppen skulle det vara nödvändigt att ålägga samtliga mindre arbetsgivare skyldighet att avlämna skriftlig uppgift rörande hos dem anställda arbetares avlöningar, vilka i så fall skulle beräknas i överensstämmelse med stadgandena i olycksfallsförsäkringslagens 9 § om beräkning av årlig arbetsförtjänst. Denna skriftliga uppgiftsskyldighet skulle i stor utsträckning komma att åvila personer, som enligt stadgande i mantalsskrivningsförordningen befriats från skyldighet att avlämna skriftlig mantalsuppgift.

En klassificering efter löneförhållanden skulle möjligen kunna tänkas bli åstadkommen genom att vid mantalsskrivningsförrättningen inhämtades uppgifter från de vid förättningen närvarande kommunalombuden om de hos olika arbetsgivare anställda arbetarnas löneförhållanden, vilka uppgifter då skulle lämnas med ledning av den kännedom om förhållandena, som dessa ombud möjligen kunde förutsättas äga. Detta förfaringssätt skulle emellertid otvivelaktigt leda till att en mängd felaktigheter komme att insmyga sig beträffande dessa uppgifter. Om redan de nuvarande, relativt enkla uppgifterna rörande antalet anställda arbetare, även om största noggrannhet och omsorg iakttages, i många fall kunna bli behäftade med felaktigheter, skulle detta med säkerhet i ännu högre grad komma att bli fallet med de mera komplicerade uppgifterna om de anställda arbetarnas löneförhållanden.

Härtill kommer, att inhämtandet av individuella uppgifter om löneförhållandena skulle medföra ett ökat arbete med premiedebiteringen för de mindre arbetsgivarna inom riksförsäkringsanstalten med därav föranledd ökning av anstaltens förvaltningskostnader.

Motionären anför vidare, att de största felaktigheterna skulle uppstå genom att premierna för alla hos mindre arbetsgivare anställda jordbruksarbetare beräknades lika, oavsett om dessa arbetare vore fullgoda eller ej. Med anledning härav vill riksförsäkringsanstalten framhålla, att det svårligen läter kunna låta sig göra att vid mantalsskrivningsförrättningarna inhämta tillförlitliga uppgifter om hithörande förhållanden. Även om så skulle kunna ske, bör emellertid ihågkommas, att om lönerna till unga ovana arbetare äro lägre än för de fullgoda, så är å andra sidan olycksfallsrisken för den ovane arbetaren i regel högre än för den fullgode. Den omständigheten, att den förre åtnjuter lägre avlöning är därför icke tillräcklig grund för antagandet, att även försäkringsavgiftens belopp för honom rättvisligen bör vara lägre än för den fullgode arbetaren.

Slutligen vill riksförsäkringsanstalten framhålla, att de antagna genomsnittslönerna i själva verket icke torde äga den betydelse för premiebeloppens storlek, som motionären synes förutsätta. Det är nämligen nödvändigt att upp-

rätthålla en viss överensstämmelse mellan å ena sidan sammanlagda ersättningskostnaderna för olycksfall, som träffa i anstalten försäkrade, hos mindre arbetsgivare anställda arbetare och å andra sidan summan av de premiebelopp, som erläggas av dessa mindre arbetsgivare. En genomgående sänkning av de genomsnittslöner, som användas vid premieberäkningen, skulle därför nödvändiggöra en motsvarande höjning av premiesatserna så att summan av premiebeloppen icke lede någon minskning. En sådan höjning av premiesatserna skulle med säkerhet komma att gälla flertalet yrkesgrupper, och efter allt att döma även jordbruksgruppen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksförsäkringsanstalten för sin del avstyrka ett bifall till motionen.”

Vid utlåtandet voro fogade däri omförmälda handledning för upprättande av arbetsgivarförteckningar ävensom tre av riksförsäkringsanstalten utsända cirkulär.

Utskottet finner starka skäl tala för riktigheten av vad motionären anför *Utskottet.* om det vanskliga i att även med den största noggrannhet och omsorg helt undgå felaktigheter vid arbetsgivarförteckningarnas upprättande. Att dylika förekomma, har ju ej heller riksförsäkringsanstalten velat bestrida. Av anstaltens yttrande och därvid fogade handlingar framgår emellertid, att dessa missförhållanden vunnit beaktande och även föranlett en betydande omläggning av hittills tillämpat system. Då denna omläggning genomförts i stort sett först med sistförflutna årsskifte, undandraga sig dess verkningar givetvis ännu ett säkert bedömande. Att förbättringar i nu förevarande avseende äro att vänta torde med hänsyn till de nya beräkningsgrunderna vara obestridligt.

Emellertid synes det knappast kunna antagas, att med det sålunda förbättrade systemet allt blivit välbeställt och slutgiltigt ordnat ens på detta begränsade område. Sålunda skola ju uppgifterna till arbetsgivarförteckningarna även för framtiden avse helt år, d. v. s. det kalenderår under vilket de avlämnas och sålunda även tiden mellan mantalsskrivningsförfarandets början och årets slut. Beträffande denna tid komma alltså förteckningarna alltjämt att grundas på antagna förhållanden. I sakens natur ligger vidare, att frånavarom av ett genomfört deklarationsväsen för i motionen ifrågakomna, ytterst talrika arbetsgivargrupp har en menlig inverkan på förteckningarnas tillförlitlighet. Att införa en dylik deklarationsplikt synes dock utskottet så betungande, att en dylik åtgärds vidtagande för närvarande näppeligen kan vara tillrådligt. Omständligheten skulle ytterligare ökas genom den från och med år 1934 genomförda utvidgningen av uppgiftsplikten till nya kategorier (se närmare lagen den 14 juni 1933, Svensk författningssamling 1933: 349, kungl. kungörelsen den 1 december 1933, Svensk författningssamling 1933: 643, samt kungl. kungörelsen den 22 juni 1934, Svensk författningssamling 1934: 368). Slutligen vill utskottet erinra därom, att det givetvis är en var arbetsgivare obetaget att självmant lämna uppgifter till ledning för arbetsgivarförteckningarnas upprättare,

liksom även riksförsäkringsanstaltens mantalsombud äga rätt att i fall så erfordras genom tjänsteskrivelse infordra uppgifter från arbetsgivare angående omfattningen av deras arbetskraft m. m. För underlättande av dylika uppgifters införskaffande tillhandahållas till och med frågebrevkort enligt fastställt formulär. Givetvis kan dock ett sålunda inskränkt uppgiftsväsen endast hava en begränsad verkan, då premiepåföringen för varje enskild arbetsgivare ju grundas på enhetliga tariffer och gruppindelningar.

Med vad sålunda anförts måste vidare alltjämt fasthållas, att med arbetsgivarförteckningarnas kompletterande och upprättande i relation till tidsperioder, under vilka arbetsförhållandena i stort sett varit kända, likväl endast ett av de problem berörts, vilkas lösning är erforderlig för en fullt rättvis beräkning av mindre jordbrukares premier till riksförsäkringsanstalten. Även efter den senast genomförda omläggningen av systemet kvarstå alltjämt felkällor. Ytterligare ett par sådana finnas ovan angivna, och ännu andra finnas, vilka icke bliva mindre därför att de icke beröras i motionen eller riksförsäkringsanstaltens yttrande. Av största vikt är därför, att oavslutlig uppmärksamhet även för framtiden ägnas dessa mångskiftande spörsmål, som blott ofullständigt och på ett begränsat område förts mot en lösning.

Utskottet vill härmed, som ovan anförts, ingalunda bestrida, att avsevärda förbättringar äro att hoppas av den i riksförsäkringsanstaltens yttrande omförmälda omläggningen. Fråga är blott huru långt densamma kan komma att förslå. I detta avseende torde dock redan efter något år tämligen tillförlitliga grunder kunna beräknas föreligga för bedömande av en dylik förbättrings inträde och omfattning. Det kan därför böra ifrågasättas, huruvida tidpunkten just nu vore väl vald för igångsättande av utredning på grundval av en från riksdagens sida gjord framställning.

Slutligen vill utskottet framhålla följande. Då i motionen talas om en rättvisare beräkning av mindre jordbrukares premier till riksförsäkringsanstalten, synes därmed huvudsakligen avses en nedsättning av denna stora arbetsgivargrupps utlägg i förhållande till andra kategorier av arbetsgivare. Huruvida denna proportion under förhandenvarande förhållanden på det hela verkligen bör betecknas såsom orättvis undandrager sig utskottets bedömande. Anorlunda blir emellertid förhållandet, om i enskilda fall en verklig orättvisa kunnat konstateras. Härvidlag vill likväl utskottet fästa uppmärksamheten på att lagstadganden redan finnas, som just avsetts att öppna väg till rättelse i dylika fall (se förordningen den 31 mars 1922, Svensk författningssamling nr 130). Icke heller i detta avseende är dock föreliggande motion utan betydelse, då törhända redan den omständigheten att uppmärksamheten kommit att väckas för denna hittills kanske icke tillfullo beaktade utväg kan väntas medföra en ökad säkerhet. Likvisst förutsätter denna utväg ju vederbörandes egen medverkan för att rättelse skall kunna vinnas.

Av vad ovan anförts torde framgå, att utskottet ingalunda vill göra gällande att med hittills vidtagna åtgärder på förevarande viktiga område alla frågor skulle hava nått en slutgiltig eller fullt tillfredsställande lösning. Vad som nyligen åtgjorts för en förbättring av systemet förtjänar dock att prövas. Nya frågor påkalla ständig uppmärksamhet och få givetvis icke efter sättas i avvaktan på att tillräckliga erfarenheter vunnits angående de senaste omläggningarna. Utskottet utgår emellertid från att riksförsäkringsanstalten sin plikt likmätigt ägnar fortsatt ingående och oavlåtlig uppmärksamhet åt hithörande spörsmål.

Efter övervägande av vad sålunda framhållits och vid frågans behandling inför utskottet blivit utrett får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1935.

På utskottets vägnar:

EDWIN BERLING.

Närvarande: Herrar *Berling, Hansson, Jacob, Sandström, Heüman, Andersson, Verner*, och *Karlsson* i Gillberga.
